

KAHEKÜMNE VIIES PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2024

Kg 12:1–7 (2Tm 4:6–8; Lk 20:27–40)

- 1 Mõttele oma Loojale oma nooruspäevil, enne kui tulevad kurjad päevad ja jõuavad kätte need aastad, mille kohta sa ütled: Need ei meeldi mulle! –**
- 2 enne kui pimenevad päike ja valgus, kuu ja tähed, ja vihma järel tulevad taas pilved –**
- 3 siis kui koja valvurid värisevad ja kanged mehed kisuvad küüru; kui jahvatajad on jõude, sest neid on vähe järele jäänud, ja aknaist vaatajad jäävad pimedaks;**
- 4 kui välisused sulguvad, kui veski mürin vaibub, kui üles tõustakse juba linnuhääle peale, kui kõik lauluviisid lakkavad;**
- 5 kui küngastki kardetakse ja teed käies on hirm; kui mandlipuu õitseb, rohutirts vaevu liigub ja kapparipung puhkeb – sest inimene läheb oma igavese koja poole ja tänaval käivad leinajad ringi –,**
- 6 enne kui hõbeköis katkeb ja kuldkauss puruneb, kruus allikal kildudeks kukub ja kaevuratas laguneb,**
- 7 sest põrm saab jälle mulda, nõnda kui ta on olnud, ja vaim läheb Jumala juurde, kes tema on andnud.**

Pea meeles oma Loojat oma nooruse päevil, seni kuni pole tulnud kurjad päevad ja kätte jõudnud aastad, mil sa ütled: «Ei ole mul neist heameelt!» Seni kuni ei pimene päike ja valgus ja kuu ja tähed ja pole naasnud pilved pärast vihma – päeval, mil kojavalvurid värisevad ja vägevad mehed kõssitavad ja jahvatajad lakkavad, sest neid on jäänud pisut, ja akendest vaatajad tuhmistuvad ja ukсед tänaval suletakse, kui veski hääle vaibub ja üles tõustakse linnuhäälegi peale ja kõik laulupojukesedki alla surutakse, kõrgemat kohta kardetakse ja tee peal on hirmud ja mandlipuu õied pudenevad ja rohutirts veab ennast vaevu järele ja himugi hääbub, sest inimene läheb oma igavese koja poole ja tänaval käivad ringi leinajad. Seni kuni pole katki lõigatud hõbenööri ja purustatud kuldkaussi ja lõhutud tükkideks kannu allikal ja purustatud ratast kaevul, ja põrm pöördub tagasi maasse, nagu ta oli, ja vaim pöördub tagasi Jumala juurde, kes on ta andnud.

Sissejuhatus

Koguja raamatu heebreakeelne nimi קִהְלָה tuleneb verbist קָהַל – «[kokku] koguma». Kreeka keeles on raamatu nimeks enam vähem täpne tõlkevaste Ἐκκλησιαστικής. Koguja keskseks sõnumiks on ühelt poolt inimelu (ja kõige oleva) kaduvus ja sellest tulenevalt tühisus, teisalt aga manitsus karta Jumalat ning pidada Tema käske, kuna Jumal mõistab kohut kõigi tegude üle, olgu need head või kurjad (Kg 12:13j). Koguja esmapilgul lausa masendav pessimism käib paradoksaalsel kombel käsikäes omalaadse

elurõõmule kutsuva optimismiga, mis omakorda võib üsna kiirelt taas pöörduda hinge kriipivaks pessimismiks: «Jah, kui inimene elab palju aastaid, siis tundku ta neist kõigist rõõmu; aga ta mõelgu ka pimeduse päevadele, sest neidki saab palju! Kõik, mis tuleb, on tühisus!» (Kg 11:8)

Nii juudi kui vanema kristliku traditsiooni järgi on Koguja raamatu (peamiseks) autoriks 10. sajandil eKr elanud kuningas Saalomon, uuemad uurijad paigutavad raamatu kõige varasemalt 5. sajandisse eKr, kuna selle tekst sisaldab laensõnu pärsia keelest ning mitmeid aremea keelele omaseid keelendeid.

Keelelisi märkuseid

Mõttele – וִזְכֹּר – sõna זָכַר tähendab «mäletama», «meenutama», «meelde tuletama», «meeles pidama», «mälestama».

Kanged – הִקְיָל – sõna הִקְיָל tähistab eeskätt vägevust, suurt jõudu.

On jõude – וּבְטָלוּ – sõna בָּטַל tähendab «lakkama», «otsa saama».

Kõik lauluviisid – כָּל־בְּנוֹת הַשִּׁיר – sõnasõnalt: «kõik laulu tütrede». Tõenäoliselt tähistab see väljend iga viimast kui lauluhakatist, laulmiskatset, piuksu. Kujundlikuks eestikeelseks vasteks võiks ehk olla «laulupojukene».¹

Mandlipuu – הַשִּׁקָּד – sõna שָׁקַד – «mandlipuu» – tuleneb verbist שָׁקַד – «valvel olema», «ärgas/erk olema».²

Õitseb – וַיִּנְאֵץ – sõna נָאֵץ tähendab eeskätt «põlastama», «jälestama», «tagasi kohkuma», ent vahel ka «õitsema». Siin peetakse ehk silmas «ära õitsemist» ehk närbuvate või juba närbunud õide pudenemist.

Vaevu liigub – וַיִּסְתַּבֵּל – sõna סָבַל tähendab siin «iseendale koormaks olema», «ennast vaevu järele vedama».

Kapparipung puhkeb – וַתִּפֹּר הָאֲבִיוֹנָה – kappar ehk torkava kappari (Capparis spinosa) õiepung on tugeva maitsega ning peale selle, et see soodustab seedimist ja tõstab isu, on seda kasutatud ka afrodisiaakumina. Verb פָּרַר tähendab siin «tõhutuks muutuma».³

¹ 1739. aasta Piiblis: «keik laulo tütrede».

² Vrd Jr 1:11j: «Ja mulle tuli Issanda sõna; ta küsis: «Mida sa näed, Jeremija?» Mina vastasin: «Ma näen mandlipuu oksa!» Ja Issand ütles mulle: «Sa oled õigesti näinud, sest mina olen valvas oma sõna teoks tegema!»

³ 1739. aasta Piiblis: «ja isso tühjaks sanud».

Inimene – אָדָם – sõna אָדָם – «inimene» – tähistab enamasti mitte konkreetset inimest, vaid inimest või inimkonda üldiselt.

Igavese – עוֹלָמוֹ – sõna עוֹלָם – «igavene» – tuleneb verbist עָלַם – «peitma», «varjama», «salajas hoidma» ning tähistab mitte ainult igavikku, vaid ka kauget, tundmatut, varjul olevat tulevikku ning iidset minevikku.

Ja vaim – רוּחַ – sõna רוּחַ tähendab nii «tuul» kui ka «vaim» ning tähistab ka hingeõhku, eluhingust ja -jõudu, väge, tahet, mõistust, tarkust ja mõtteviisi.

Sisuline analüüs

Koguja raamatu üheteistkümnnes peatükk lõpeb noorele mehele suunatud üleskutsega tunda elust rõõmu, samal ajal meeles pidades, et «lapsepõlv ja noorus on kaduvad» ning seetõttu tuleb kurjast eemale hoiduda (Kg 11:10).

Kaheteistkümnnes peatükk jätkab sama mõttekäiku: «Mõttele oma Loojale oma nooruspäevil, enne kui tulevad kurjad päevad ja jõuavad kätte need aastad, mille kohta sa ütled: Need ei meeldi mulle!» (Kg 12:1) Sellele manitsusele järgneb piltlik kirjeldus sellest, mida tähendab vanaks jääda ja vana olla: need on kurjad päevad ja ebameeldivad aastad!

Vanadus on otsekui vastupandamatult lähenev torm, peatselt möödapääsmatult saabuv kuri ilm, mis toob endaga kaasa pilved ja hämaruse ning varjutab nii päikese, kuu kui tähed. Koguja võrdleb vanaduspõlve maja ja selle elanikega, kes on tormi saabudes ärevuses või lausa hirmul: valvurid värisevad ja isegi vägevad, kanged mehed kössitavad küüru tõmbunult; käsikivil jahvatavad naised⁴ lasevad käed rüppe, kuna töö jätkamine tundub mõttetuna, ja need, kes istuvad akendel, ei näe tormituule poolt üles keerutatud tolmutpilves enam mitte kui midagi; tänavale viivad ukсед pannakse kindlalt riivi ning lakkab ka veskikivide müra; kergeimigi linnuhääl ajab rahutult ärkvele ja kui tahakski laulda, siis ei tule otsekui halvatud kõrist piuksugi – isegi mitte «laulupojukest».

Küllap paljud inimesed – ka päris noored – on paratamatult saabuvalle vanaduspõlvele mõeldes tajunud just niisugust ängistust: kõik tundub lootusetuna, lapsepõlv ja noorus on pöördumatult möödas ning edasi viib tee üksnes haua poole – kui juba ei oldagi ühe jalaga hauas... Kõik on vaevaline ja raske ning mitte millestki poleks nagu kasu: iga vähegi kõrgem koht ajab hirmu peale, teekäimine on nii kardetav, et sellest pole mõtet rääkidagi; mandlipuu õied närtsivad ja pudenevad, kõigest nende kunagisest ilust saab peagi vaid põlastust vääriv rämps; rohutirtsustki pole enam hüppajat, vaid ta veab ennast vaevu järele, ning isegi himud, kõige tugevamadki ihad, hääbuvad.

⁴ Mõned kommentaatorid arvavad, et «jõude olevate jahvatajatena» kujutatakse irooniliselt vanainimese üha vähemaks jäävaid hambaid.

See kõik on paratamatu, see on tee, mis on inimesele ette nähtud; see on tee igavese koja poole, suurel määral tundmatusse (vt keelelist märkust sõna «igavene» kohta) – tee, millel viimaks rändavad vaid sinna ja tänna ekslevad leinajad... Inimese elu on otsekui hõbenööri otsa riputatud kuldkauss – väärtuslik, aga habras – ning kui see nõör katkeb (või katki lõigatakse), siis puruneb ka kullast kauss. Siis oleme kui kildudeks löödud veekann, millest pole kasu isegi eluvee allikal, kuna sellega ei saa enam vett ammutada, või nagu ära lõhutud kaevuratas, mis vedeleb jõude ja jõuetult kaevu juures, ilma et janusel sellest vähimatki abi oleks.

Inimene on põrmust võetud ja peab jälle põrmuks saama – seda äratundmist kinnitab kõigi põlvkondade elukogemus ning väärata ei saa seda miski. Ka apostel Paulus kasutab inimelu kaduvusest rääkides sarnast pilti: inimene ja tema elu on otsekui ränduri telk, mille kohta on juba seda püstitades teada, et saabub päev, mil see tuleb taas koost lahti võtta, et edasi minna (2Kr 5:1j). Põhjuseks ei ole miski muu kui patt ja sellest tulenev surm: «Sellepärast, nii nagu üheainsa inimese kaudu on patt tulnud maailma ja patu kaudu surm, nõnda on ka surm tunginud kõikidesse inimestesse, kuna kõik on pattu teinud.» (Rm 5:12)

Ometi ei ole kõik sugugi mõttetu, sest inimesel on Looja, kelle meeles pidamine ei ole oluline mitte ainult selleks, et olla valmis elupäevade lõppedes Tema kohtu ette astuma, vaid veelgi enam seetõttu, et see annab inimesele lootuse ja tema elule mõtte. Jah, inimene on põrmust võetud ning peab jälle põrmuks saama, ent tegelikult pole Jumal loonud teda mitte surmaks, vaid eluks, sest ta «vaim läheb Jumala juurde, kes tema on andnud» (Kg 12:17).

Nagu inimene on olemas üksnes tänu Jumalale, oma Loojale ja Lunastajale, nii võib ta ka igaviku – selle suure tundmatu – pärida vaid siis, kui ta usaldab ennast ihu ja hingega Jumala armu hoolde. Muidugi on Koguja pessimismi või vähemalt väga tugevate pessimismisugemetega optimismi juurest pikk samm apostel Pauluseni, kes hüüab üsna kogujalikult: «Oh mind õnnetut inimest! Kes ostab mu lahti sellest surma ihust?» (Rm 7:24), ent erinevalt Kogujast teab ka vastust sellele ahastavale küsimusele: «Tänu olgu Jumalale meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi!» (Rm 7:25)

Siiski pole Kogujagi tunnetus väärtusetu: ta teab, et ainult oma Loojale mõeldes, Teda meeles pidades, ennast Tema kätte usaldades on inimesel lootus ja tema elul mõte. Koguja ei tea küll midagi surnute ülestõusmisest: näib, et tema jaoks kujutab surm endast ihu ja hinge (vaimu) lõplikku eraldamist, mille järel ihu kaob ning hing või vaim pöördub tagasi Jumala juurde – mida Koguja selle all täpselt silmas peab, on raske ütelda. Kristliku arusaama järgi paistab kõik esmapilgul üsna sarnane, ent tegelikult on erinevus väga suur: jah, kui inimene sureb, siis lahutatakse tema hing ta ihust, kuid see ei tähenda, nagu oleks ihu aeg sellega lõplikult möödas. Vastupidi, me usume ihu ülestõusmist, s.t päeva, mil Jumal kingib meile uueks loodud ihu, mis ühendatakse taas ja sedapuhku igaveseks meie hingega. Seejärel tuleb kohus, mille tulemusena pärib igaüks koha kas Issanda paremal või pahemal käel (vrd Mt 25:31–46).

Jutluseks

Kahekümne viienda Nelipühale järgneva pühapäeva temaks on kirikukäsiraamatu järgi «Surmast ellu». Teemat selgitatakse nõnda: «Kristlane võib loota sellele, et surmal ei ole viimast sõna tema suhtes. Kuigi paljud küsimused jäävad siin ilmas vastuseta, elab kristlane usus, et Jeesus on võitnud surma. Nagu Jeesus oma maapealse elu ajal inimesi surnuist üles äratas, nõnda äratab Ta meid ka viimsel päeval. Jumal, kes tõi Jeesuse hauast välja, on elu ja surma Issand.»

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava kohaselt on kolmanda lugemisaasta Epistliks (2Tm 4:6–8) apostel Pauluse jumalagajätusõnad tema õpilasele Timoteosele. Paulus teab, et ta lahkumise aeg on kätte jõudmas, ning võib tänulikult tõdeda, et tema elujooks on hästi korda läinud, kuna ta on võidelnud head võitlemist ning säilitanud usu. Paulus on kindel, et Jumal, õiglane kohtunik, on pannud nii tema kui kõigi teiste jaoks, kes igatsevad Issanda ilmumist, valmis õiguse pärja.

Kolmanda lugemisaasta Evangeeliumiks (Lk 20:27–40) on Jeesuse vaidlus saduseridega, kes ei uskunud surnute ülestõusmist ning kiusasid Jeesust looga naisest, kes oli olnud abielus seitsme vennaga, küsides, et millise neist naiseks saab ta ülestõusmisel, kui see peaks tõepoolest aset leidma. Jeesuse vastus oli kaheosaline: esmalt tõrjus Ta saduseride rünnaku tagasi selgitusega, et ülestõusmisele järgneval tulevasel ajastul on asjad hoopis teisiti kui praeguses maailmas, ning teiseks näitas Ta Pühakirjale toetudes, et Jumal ei ole mitte surnute, vaid elavate Jumal, ning seega on surnute ülestõusmine täiesti kindel.

Kolmanda lugemisaasta Vana Testamendi lugemine ei kõnele otseselt ülestõusmisest ega igavesest elust, vaid pigem inimelu kaduvusest, manitsedes juba noorena pidama meeles oma Loojat ning seda, et viimselt kuulume nii ihu kui hinge poolest Temale. See tähendab, et mingit muud lootust inimesel ei ole – ta vananeb, kulub ja kaob ning ainus väljapääs sellest paratamatusest on Jumala kutse tulla tagasi Tema juurde. Koguja jaoks tähendas see põrmu naasmist põrmu ning vaimu naasmist Jumala juurde (Jumalasse?), kristlastena teame, et Jumal äratab üles ka meie surnud ihud ja ühendab need taas hingedega, et need, kes on Tema Poja ristisurma läbi surnud patule, võiksid ühes Temaga tõusta üles uueks ja igaveseks eluks Jumala õiguses ja kirkuses.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Inimene on allutatud kaduvusele, millest tal pole pääsu: me kõik vananeme, kulume, hääbume, meile kõigile tulevad päevad ja aastad, mis meile ei meeldi. Me kõik oleme patu tõttu surelikud ning kui me patust ei pöördu, siis määratud igavesse hukatusse. Tänapäevane Vana Testamendi lugemine kujutab inimese vananemist ja iseäranis tema raugaiga väga värvikate piltidega, mis näitavad, kui lootusetu meie olukord iseenda hoolde jäetuna on.

2. Siiski ei ole Koguja sõnum läbinisti ja lõpuni pessimistlik. Vastupidi: tõsiasi, et ta manitseb noort inimest mõtlema oma Looja peale, Teda meeles kandma, kinnitab, et meil on lootust. See lootus on äratundmises, et me kuulume Jumalale, oleme oma elu saanud Tema käest ning viimaks, kui põrm pöördub tagasi mulda, anname oma vaimu tagasi Jumala kätte, kes on selle meile kinkinud.
3. Kristlastena on meil siiski midagi märksa enam, midagi palju suuremat: me usume ülestõusmist ja igavest elu. Me teame koos apostel Paulusega, kes on see, kes meid, õnnetuid, sellest surma ihust päästab: see on Jumal, meie Looja ja Lunastaja, oma ainusündinud Pojas Jeesuses Kristuses, kes on meie eest ristil surnud ja surnuist üles tõusnud. Kui loodame Tema peale ning Temast usus kinni haaramel, siis teame, et meid ei oota ees mitte ainult ihu põrmuks saamine ja vaimu tagasi minemine Jumala juurde, vaid me ootame päeva, mil Jumal äratav üles ja loob uueks ka meie surnud ihud, ühendades need taas meie hingega, ning me võime elada igavesti Tema õiguses ja kirkuses.